

Anna Słowikowska

ORCID: 0000-0002-9002-166X

KUL – Lublin

Wpływ narcyzmu na symulację zgody małżeńskiej w orzecznictwie Trybunału Roty Rzymskiej. Zarys problematyki

Słowa kluczowe: małżeństwo, narcyzm, symulacja zgody małżeńskiej, nieważność małżeństwa

Keywords: marriage, narcissism, simulation of marriage consent, nullity of marriage

Wszelkie zmiany zachodzące w świecie niewątpliwie oddziałują na ludzkość, ale też przecież przez ludzkość są dyktowane. Nie ma znaczenia, czy dotyczy to przemian kulturowych, społecznych, religijnych, politycznych czy gospodarczych, gdyż każda z nich ma istotny wpływ na człowieka, a zwłaszcza na dokonywany przez niego wybór określonego zachowania. Niestety zjawiska te, choć często nie są w pełni uświadomione przez człowieka, determinują jego decyzje, sposób postępowania, myślenia, a nawet jego życie religijne i duchowość¹. Współczesny rozwój każdej dziedziny życia przyniósł paradoksalny efekt. Z jednej strony rozszerzył wolność ludzi, ale z drugiej „narzucił nowoczesnemu człowiekowi radykalnie indywidualistyczną koncepcję ludzkiej egzystencji, zamieniając go w niewolnika konsumpcji, struktur technologicznych i pragnienia samorealizacji”². W wyborze takich postaw człowiek czuje się tym pewniej, że swoje wybory tłumaczy, nawet powołując się

¹ Por. P. Sproncel, *Kultura tymczasowości jako wyzwanie dla duszpasterstwa Kościoła w świecie nauczania papieża Franciszka. Studium teologiczno-pastoralne*, Kraków 2022, s. 36, 40.

² Franciscus PP, *Adhortatio apostolica Episcopis Presbyteris ac diaconis viris et mulieribus consecratis omnibusque christifidelibus laicis de Evangelio Nuntiando nostra aetate Evangelii gaudium* (24.11.2013), AAS 105 (2013), s. 1019–1137; tekst polski: Ojciec święty Franciszek, *Adhortacja apostołska Evangelii gaudium do biskupów prezbiterów i diakonów do*

na badania naukowe, bowiem współczesny naukowy racjonalizm zanegował istnienie Boga. W myśl tego prądu filozoficzno-kulturowego – jak nauczał J. Ratzinger – „wszystko, co istnieje, jest empirycznie sprawdzalne, a Bóg, którego istnienie uznano za niemożliwe do udowodnienia, znalazł się w sferze subiektywnych ludzkich wyborów, stając się przez to mało istotny w życiu publicznym”³. Stąd też współczesny człowiek nierzadko na pierwszym miejscu stawia własne „ja” i jego potrzeby, co także powinno skłaniać do zastanowienia się nad rozumieniem personalizmu i czy rzeczywiście personalizm chrześcijański takie ujęcie zakładał.

W związku z powyższym przedmiotem niniejszego przedłożenia jest zaakcentowanie następującego problemu: czy i jaki wpływ na zdolność konsensualną do małżeństwa ma występowanie w nupturienicę cech narcystycznych lub narcystycznego zaburzenia osobowości? Dla znawców problematyki kanonicznego prawa małżeńskiego odpowiedź na tak sformułowane pytanie może wydawać się oczywista, jednakże może być taka, jeżeli problem ten będzie rozumiany wyłącznie w aspekcie defektów zgody małżeńskiej dotyczących sfery intelektualnej i wykonawczej (np. kan. 1095, nr 2 i 3 KPK⁴). Dlatego proponuję podejście do tego wątku badawczego od strony wad konsensualnych odnoszących się do sfery wolitywnej, w szczególności zaś symulacji częściowej zgody małżeńskiej (kan. 1101 § 2). Takie ujęcie problematyki znajdowało już rozstrzygnięcia na kanonicznym forum sądowym, dlatego niniejszy artykuł będzie stanowić przybliżenie wyroków Trybunału Roty Rzymskiej w tym zakresie. Analiza ta poprzedzona zostanie jednak koniecznymi, choć bardzo skrótowymi, ustaleniami odnoszącymi się do charakterystyki narcyzmu i jego współczesnych źródeł, na które w szczególności w ostatnich latach uwagę zwraca papież Franciszek.

1. Narcyzm jako jednostka diagnostyczna

Narcystyczne zaburzenie osobowości jest jednostką uznaną w *Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych* (ICD – In-

osób konsekrowanych do wiernych świecików o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie, wyd. 2, Częstochowa 2014, s. 19–181, nr 55.

³ J. Ratzinger, *Europa Benedykta w kryzysie kultur*, Częstochowa 2005, s. 47.

⁴ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*, zaktualizowany przekład na język polski, stan prawny na dzień 8 sierpnia 2023 r., Konferencja Episkopatu Polski, https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2015/11/Kodeks-Prawa-Kanonicznego_t%C5%82umaczenie_przyj%C4%99te-przez-KEP-na-stronie-KEP_17.08.2023-1.pdf (dostęp: 1.09.2023).

ternational Classification of Diseases) Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), jak i w *Kryteriach diagnostycznych zaburzeń psychicznych* (DSM – *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*) opracowanych przez Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne. W obydwu rejestrach została ona sklasyfikowana numerycznie, odpowiednio jako F60.8 i 301.81.

Szczegółowych danych dotyczących epikryzy dla narcystycznego zaburzenia osobowości dostarcza wykaz zawarty w DSM-5. Specjaliści opracowujący kryteria diagnostyczne dla tej jednostki zdefiniowali narcyzm jako „stały wzorzec zachowań i reakcji emocjonalnych związany z poczuciem wyższości (w wyobraźni lub zachowaniu), potrzebą bycia podziwianym i brakiem zdolności do współodczuwania, rozpoczynający się u młodych dorosłych i występujący w różnych warunkach”⁵. Ten stały wzorzec zachowań, aby mógł być uznany za zaburzenie osobowości, powinien się charakteryzować występowaniem co najmniej pięciu z dziewięciu następujących kryteriów: 1) wielkościowe przekonanie co do własnej wartości; 2) pochłonięcie wyobrażeniami o swoich nieograniczonych zdolnościach; 3) przekonanie o byciu kimś wyjątkowym i niepowtarzalnym, rozumianym wyłącznie przez osoby o wysokim statusie społecznym i zdolnym do przebywania wyłącznie w towarzystwie takich osób; 4) nadmierna potrzeba bycia podziwianym; 5) poczucie bycia uprzywilejowanym; 6) opieranie relacji międzyludzkich na wykorzystywaniu innych do własnych celów; 7) brak zdolności współodczuwania; 8) częste poczucie zazdrości wobec innych lub przekonanie o tym, że to inni są zazdrośni; 9) aroganckie, wyniosłe zachowanie się lub postawa⁶.

W ICD-10 osobowość narcystyczną zaliczano do innych określonych zaburzeń osobowości. Znajdowała się ona w grupie zidentyfikowanej jako F60.8⁷. Jednakże od 1 stycznia 2022 roku obowiązuje nowa klasyfikacja – ICD-11, w której Światowa Organizacja Zdrowia uplasowała narcyzm wśród zaburzeń osobowości o nieokreślonym nasileniu. Istotne dla niniejszego artykułu jest powiązanie w tej nowej wersji, czyli ICD-11, narcystycznych cech osobowości z kulturą. W tym zakresie WHO stwierdziła: „Kultura kształtuje sposoby konstruowania siebie, prezentację społeczną i poziomy wglądu w zachowania związane z rozwojem osobowości, w tym to, co jest uważane za normalne i nie-normalne stany osobowości w danym otoczeniu. Na przykład, dzieci wychowywane w społeczeństwach kolektywistycznych mogą rozwijać style przywią-

⁵ Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne, *Kryteria diagnostyczne zaburzeń psychicznych DSM-5*, red. P. Gałęcki, M. Pilecki, J. Rymaszewska i in., wyd. pol. Wrocław 2019, s. 742.

⁶ Tamże.

⁷ Światowa Organizacja Zdrowia, *ICD-10. Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych*, rewizja dziesiąta, t. I, [b.m.w.] 2012, s. 240.

zania i cechy, które są postrzegane jako zależne lub unikające w odniesieniu do norm bardziej indywidualistycznych kultur. Z kolei cechy zaangażowania w siebie, które są akceptowane lub pozytywnie oceniane w kulturach indywidualistycznych, mogą być uważane za narcystyczne w kulturach kolektywistycznych⁸. Przyjęcie takiego modelu i powiązanie cech osobowości człowieka z kulturą i przemianami kulturowymi zostało wyeksponowane w nowej rewizji *Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych*, gdyż współczesne badania naukowe nad osobowością człowieka prowadzą właśnie do takich wniosków⁹.

2. Dostrzegalność problematyki narcyzmu w kontekście wyrażania zgody małżeńskiej w nauczaniu papieża Franciszka

Zdaniem papieża Franciszka, źródłem narcyzmu jest „upowszechnianie się kultury obsesyjnie skoncentrowanej na dominacji człowieka – jako gatunku i jako jednostki – nad rzeczywistością”. Ojciec święty tłumaczy, że „niektórzy mówią wręcz o *egolatrii*, czyli autentycznym kulcie »ja«, na którego ołtarzu poświęca się wszystko, w tym najdroższe uczucia. Ta wizja nie jest nieszkodliwa: kształtuje ona podmiot, który nieustannie przegląda się w lustrze, aż staje się niezdolny skierować spojrzenie na innych i na świat. Rozpowszechnienie się tej postawy ma niezwykle poważne konsekwencje dla wszystkich uczuć i więzi życia”¹⁰. Kontemplacja siebie jest ignorowaniem innych. Narcyzm sprawia, że człowiek jest smutny, gdyż martwi się o to, jak wygląda i czy inni nie wyglądają lepiej od niego. Zdaniem papieża Franciszka, który opisuje to obrazowo i w charakterystyczny dla siebie sposób, młodzi ludzie – narcy-

⁸ 6D10.Z – *Personality disorder, severity unspecified*, w: World Health Organization, *ICD-11. International Classification of Diseases for Mortality and Morbidity Statistics*, Eleventh Revision, Version: 01/2023, <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http%3A%2Ffid.who.int%2Ffid%2Fentity%2F941859884> (dostęp: 10.11.2023), tłumaczenie A.S.

⁹ Zob. szerzej np. H. Gasiul, *Psychologia osobowości. Nurty, teorie, koncepcje*, wyd. 3, Warszawa 2020, s. 284–336; R. Fisichella, *Il narcisismo. Prospettiva antropologica alla luce del recente Magistero*, w: *Annales Doctrinae et Iurisprudentiae Canonicae*, t. VIII: *L'incapacità consensuale tra innovazione normative e progresso scientifico (can. 1095, Mitis Iudex e DSM-5)*, Città del Vaticano 2019, s. 427; C. Barbieri, *Narcisismo: alcune riflessioni critiche sulle varie prospettive psichiatriche*, w: *Annales Doctrinae et Iurisprudentiae Canonicae*, t. VIII, dz. cyt., s. 429–456.

¹⁰ Franciszek, *Przeciw materializmowi technokratycznemu. Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Akademii „Pro Vita”* (5.10.2017), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 38 (2017), nr 11, s. 9; por. tenże, *Litterae encyclicae de communi domo colenda Laudato si'* (24.05.2015), AAS 107 (2015), s. 847–945; tekst polski: Ojciec święty Franciszek, *Encyklika Laudato si' w trosce o wspólny dom*, Częstochowa 2015, s. 23–218, nr 48.

zi – zapominają, że mają duszę, dlatego codziennie muszą ubierać się w duszę i cierpią na chorobę lustra¹¹. Jest to skutek absolutyzacji wolności, która w połączeniu ze skrajnym indywidualizmem prowadzi do wynaturzenia wszelkich więzów rodzinnych i czyni z ludzi narcystycznych samotników, niezdolnych do spojrzenia poza siebie¹². Ponadto uczuciowość narcystyczna, która jest niestała i zmienna, przyczynia się do pozostawania w stanie niedojrzałości, a dalej do ucieczki od odpowiedzialności i niepodejmowania zasadniczych, ostatecznych i definitywnych decyzji¹³, w tym decyzji o małżeństwie. Papież postawę tę określa mianem „poczekalni” przed dorosłym życiem¹⁴. Zwraca uwagę na to, że stan taki zaczyna towarzyszyć człowiekowi zwłaszcza w okresie narzeczeństwa, gdyż wtedy pojawia się w nim lęk przed podjęciem ostatecznej decyzji o małżeństwie, który papież nazywa „lękiem przed tym, co »na zawsze«”¹⁵. Nierozzerwalność i jedność małżeńska nie są prywatną i wyłączną sprawą dwojga osób, lecz mają konsekwencje dla całej rodziny, zwłaszcza zrodzonych z niej dzieci. To właśnie one „ponoszą konsekwencje kultury nadmiernych praw subiektywnych”¹⁶. Wzrastając w kulturze, w której więzi są zrywane coraz łatwiej i szybciej, dzieci przejmują ten sam sposób zachowania, gdyż innych wzorców rodzinnych nie znają, i podświadomie traktują małżeństwo jako więź tymczasową. Stąd rodzi się lęk przed założeniem rodziny, często też rezygnacja z tworzenia małżeństwa jako *consortium vitae*, a także trwałej rodziny¹⁷. Takie egoistyczne podejście w konsekwencji prowadzi także do zamknięcia się na nowe życie (AL 42).

¹¹ Por. tenże, *Discorso ai membri della Comunità Cattolica Shalom* (4.10.2017), https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2017/september/documents/papa-francesco_20170904_comunita-cattolica-shalom.html (dostęp: 10.11.2023).

¹² Por. tenże, *Adhortatio apostolica post-synodalis Episcopis Presbyteris Diaconis Personis Consecratis Christianis Coniugibus omnibus Christifidelibus de Amore in Familia Amoris laetitia* (19.03.2016), AAS 108 (2016), s. 311–446; tekst polski: Ojciec święty Franciszek, *Posynodalna Adhortacja apostołska Amoris laetitia. O miłości w rodzinie*, tłum. Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej, Kraków 2016 [dalej: AL], nr 39.

¹³ Por. tamże, nr 41.

¹⁴ Franciszek, *Wy, młodzi, jesteście Bożym teraz! Homilia podczas Mszy św. na zakończenie 34. ŚDM w Metro Park* (27.01.2019), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 40 (2019), nr 2, s. 31–33.

¹⁵ Tenże, *Uczmy się przepraszać i przebaczać sobie nawzajem. Spotkanie Papieża z parami narzeczonych w dniu św. Walentego: pytania młodych i odpowiedzi Papieża* (14.02.2014), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 35 (2014), nr 3–4, s. 18.

¹⁶ Tenże, *Dzieci nigdy nie są „błędem”*. *Audiencja generalna* (8.04.2015), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 36 (2015), nr 5, s. 43–44.

¹⁷ Por. tenże, *Jezus a małżeństwo mężczyzny i kobiety. Audiencja generalna* (29.04.2015), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 36 (2015), nr 5, s. 47–48.

3. Wybrane orzecznictwo Roty Rzymskiej

Ogólne – wyłącznie na potrzeby zarysowania problemu – ustalenie powyższych kwestii, czyli charakterystyki narcyzmu jako jednostki diagnostycznej w psychologii i psychiatrii oraz ukazanie wpływu współczesnych przemian, zwłaszcza kulturowych, na kształtowanie się osobowości człowieka, determinuje dalszy wywód. W tej części zaakcentuję najbardziej istotne dla obranego problemu badawczego elementy decyzji sędziów Trybunału Roty Rzymskiej w orzeczeniach *pro nullitate* z tytułu symulacji częściowej zgody małżeńskiej (wykluczenia potomstwa, wykluczenia nierozzerwalności, wykluczenia wierności). Dla porządku dalszego wyvodu odnotować należy, że w trzech na cztery zaprezentowanych poniżej judykatach teza o nieważności małżeństwa z tytułu symulacji częściowej przyporządkowana była hipotezie o niezdolności, których przesłanki określone zostały w kan. 1095, nr 2 lub/i 3, lecz nie zawsze hipotezy te zostały zweryfikowane pozytywnie, co jednak nie uniemożliwiło sędziom rotalnym orzec o nieważności małżeństwa na podstawie kan. 1101 § 2, wskazując jako przyczynę symulacji zaburzenie osobowości narcystycznej lub cechy takiej osobowości.

3.1. Wykluczenie potomstwa

W sprawie *coram* Defilippi z dnia 8 lipca 2004 roku¹⁸ zajęto się narcystycznym zaburzeniem osobowości pozwanego mężczyzny w odniesieniu zarówno do tytułów wynikających z kan. 1095, nr 2 i 3, jak i do wykluczenia potomstwa. Turnus stwierdził nieważność małżeństwa z powodu obydwu niezdolności określonych w kan. 1095, czyli *ob defectum discretionis iudicii* oraz *incapacitatem assumendi obligationes matrimonii essentialia*, jak również *ob exclusum bonum prolis*. W uzasadnieniu stwierdzono, że zamiar pozwanego odnoszący się do potomstwa, o którym świadczyły czyny mężczyzny, potwierdza zarówno jego niezdolność do przyjęcia tego istotnego obowiązku małżeńskiego, jak również brak skuteczności aktu woli, gdyż pozwany w chwili wyrażania zgody małżeńskiej działał przeciwko temu celowi małżeństwa, czyli dobru potomstwa. Turnus rotalny uzyskał moralną pewność co do istnienia pozytywnego aktu woli wykluczającego potomstwo. W drodze dochodzenia do prawdy o zaskarżonym małżeństwie w uzasadnieniu udowodnionego tytułu dotyczącego symulacji częściowej sędziowie odnieśli się także do występowania w tym kazusie obu przypadków nieważności, czyli niezdolności wynikających z kan. 1095, nr 2 i 3 oraz symulacji określonej w kan. 1101 § 2. Wskazali przy tym, że

¹⁸ Dec. c. Defilippi z 8.07.2004 r., *Bermomen.*, 83/2004, *affirmative* (niepubl.).

według tradycji orzeczniczej można by odrzucić pozytywne zweryfikowanie, czyli udowodnienie wszystkich tych wad zgody małżeńskiej, gdyż zasadniczo uznano by je za niekompatybilne ze sobą, ponieważ jak można uznać pozytywny wykluczający akt woli w odniesieniu do czegoś, do czego kontrahent nie był zdolny się zobowiązać lub czego nie był zdolny rozeznaczyć. Innymi słowy, jak można wykluczyć coś, czego się nie poznało intelektualnie lub czego nie można było z przyczyn natury psychicznej wykonać. Ponens tłumaczył to w ten sposób, że w tym konkretnym przypadku nie można uznać przyjętych w formule wątpliwości procesowej wad zgody za niekompatybilne ze sobą, gdyż właśnie przyczyny symulacji należy doszukiwać się w postawach pozwanego w pełni zgodnych z jego cechami narcystycznymi, które pozwoliły na orzeczenie *pro nullitate* w zakresie jego niezdolności. Z drugiej strony ponens postawił wniosek, że niechęć do potomstwa, którą pozwany ujawnił oraz jego czyny, przez które w małżeństwie nie zrodziły się dzieci, należy rozumieć właśnie jako konsekwencję zaburzenia narcystycznego¹⁹.

3.2. Wykluczenie nierozzerwalności i wykluczenie potomstwa

W orzeczeniu *coram* Monier z dnia 28 listopada 2008 roku²⁰ stwierdzono nieważność małżeństwa z powodu wykluczenia nierozzerwalności i wykluczenia potomstwa przez stronę powodową kobietę. Jako przyczynę symulacji w uzasadnieniu decyzji pozytywnej w obu przypadkach sędziowie wskazali cechy osobowości narcystycznej po stronie mężczyzny, który w procesie określony został jako *egocentricus, narcisticus, ductus a propriis commodis*²¹. Ponens, przyjmując oświadczenia kobiety, znalazł w charakterze mężczyzny przyczynę, która doprowadziła ją do zwątpienia w dobre rokowania na przyszłość związku z pozwanym i trwanie z nim we wspólnocie życia²². Sprawa ta jest o tyle interesująca, że znalazła pozytywny finał w Trybunale Roty Rzymskiej na skutek samooskarżenia się kobiety – powódki, o wyrażenie wykluczającego aktu woli, zaś przyczyną tego aktu symulacyjnego był defekt osobowości tkwiący w pozwanym mężczyźnie.

¹⁹ Tamże, n. 31; A. Sammassimo, *Narcisismo e simulazione del consenso matrimoniale*, w: *Annales Doctrinae et Iurisprudenciae Canonicae*, t. VIII, dz. cyt., s. 468.

²⁰ Dec. c. Monier z 28.11.2008 r., *Calaritana*, 177/2008, *affirmative* (niepubl.).

²¹ Tamże, n. 11.

²² Tamże, n. 13.

3.3. Wykluczenie wierności

Turnus rotalny w sprawie c. Pinto z 13 czerwca 2014 roku²³ pozytywnie rozstrzygnął sprawę o nieważność małżeństwa z tytułu wykluczenia wierności przez pozwanego mężczyznę. Przyczyna symulacji w tym wypadku tkwiła w jego narcystycznej osobowości w randze zaburzenia. Istotne jest jednak to, że w tej sprawie defekt w sferze psychicznej pozwanego nie występował w randze psychopatologii, dlatego sędziowie nie uzyskali pewności moralnej w zakresie niezdolności z kan. 1095, nr 3 po stronie mężczyzny. Jednakże jego postępowanie, w tym ujawnione w procesie wielokrotne zdrady i dowody pośrednie zgromadzone w toku instrukcji dowodowej, umożliwiły sędziom rozstrzygnięcie *pro nullitate* z tytułu wykluczenia wierności małżeńskiej. W sprawie tej nie uzyskano tak sądowego, jak i pozasądowego przyznania się symulanta, a nawet zeznający nie byli w stanie zrelacjonować symulacji. Jednakże ponens podkreślił, jak bardzo ważna jest analiza osobowości i ewentualnych zaburzeń psychicznych zakorzenionych w strukturze osobowości pozwanego, co pozwoliło na stwierdzenie ścisłego związku między zamiarem symulacyjnym a dowodami pośrednimi ukazującymi sposób działania mężczyzny jako podmiotu *valde egoisticus* w odniesieniu do kontekstu egzystencjalnego, w jakim znajdował się w chwili wyrażania zgody małżeńskiej²⁴. Komentując ten wyrok, A. Sammasimo zauważyła, że sędziowie rotalni wyekspozowali element morfologiczny i semantyczny związany nie tyle z dziedziną pozytywnego aktu woli, ile raczej z dziedziną niezdolności psychicznej²⁵.

Problematyka wykluczenia dobra wierności zawarta została również w wyroku c. Salvatori z dnia 11 października 2017 roku²⁶. Podobnie jak w poprzednim, w orzeczeniu tym, mimo braku dowodów bezpośrednich, stwierdzono nieważność małżeństwa z tytułu wykluczenia wierności przez pozwanego mężczyznę. Także w tym wypadku dla składu sędziowskiego istotne znaczenie miała narcystyczna i egocentryczna natura człowieka, choć wobec braku ekspertyzy nie było możliwe ustalenie, czy pozwany cierpiał na narcystyczne zaburzenie osobowości, czy po prostu były to jego stałe cechy charakteru. Niezależnie od tego ustalenia procesowe pozwoliły sędziom uznać, że pozwany działał w sposób umyślny i wykluczył wierność małżeńską. Niedojrzała i narcystyczna osobowość pozwanego również odgrywała główną rolę w analizie przyczyny symulacji (zarówno bliższej, jak i dalszej), ale sędziowie nie byli

²³ Dec. c. Pinto z 13.06.2014 r., *Limeiren.*, 123/2014, *affirmative* (niepubl.).

²⁴ Tamże, n. 3.

²⁵ A. Sammassimo, *Narcisismo e simulazione*, dz. cyt., s. 469.

²⁶ Dec. c. Salvatori z 11.10.2017 r., *Bratislaviens.*, 178/2017, *affirmative* (niepubl.).

w stanie ustalić, czy miała ona rangę psychopatologii, a także jej znaczenia dla zdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich, dlatego w kontekście kan. 1095, nr 3 po stronie mężczyzny orzeczenie było wydane *pro vinculo*.

Zakończenie

W 2014 roku papież Franciszek ogłosił katalog tzw. chorób Kurii Rzymskiej. Są to choroby i pokusy, które osłabiają posługiwanie Panu. Są one jednak także naturalnym niebezpieczeństwem grożącym każdemu chrześcijaninowi i każdej kurii, wspólnocie, zgromadzeniu, parafii, ruchowi kościelnemu, i mogą występować zarówno u osób indywidualnych, jak i we wspólnotach. Wśród tych 15 chorób (oczywiście nie w znaczeniu jednostki chorobowej) znalazła się choroba rywalizacji i próżnej chwały, która – zdaniem papieża – ma miejsce wtedy, kiedy pozory, kolory szat i insygnia stają się pierwszorzędnym celem życia. Jest to choroba, która powoduje, że stajemy się fałszywymi mężczyznami i kobietami i żyjemy fałszywym „mistycyzmem” oraz fałszywym „kwietyzmem”. Z kolei w 2016 roku w Paryżu ukazała się monografia Pascala Ide, francuskiego duchownego, lekarza, doktora medycyny, filozofii i teologii, byłego pracownika Kongregacji Edukacji Katolickiej, „Manipulanci. Osobowości narcystyczne: wykryć, zrozumieć, działać”²⁷. Czwarty rozdział książki autor poświęcił analizie osobowości narcystycznej wśród członków społeczności Kościoła, zwłaszcza zaś wśród przełożonych kościelnych. W poszczególnych punktach każdorazowo kończących się pytaniami podjął próbę naszkicowania określonego profilu, wskazał czynniki wpływające na kształtowanie się tego typu osobowości, postawił tezę o skompromitowaniu Pana Boga przez kościelnych narcyzów. Warto także wspomnieć, że według badań psychologicznych wśród wszystkich osób z rozpoznaniem narcystycznego zaburzenia osobowości mężczyźni stanowią od 50 do 70%²⁸.

Podkreślenie tych wątków w zakończeniu tego szkicowego przedłożenia ma swoje znaczenie. Jest to bowiem próba zwrócenia uwagi czytelników na problem, który może dotyczyć każdego człowieka, czy to w formie narcystycznego zaburzenia osobowości, czy też jedynie w postaci pojedynczych cech takiej osobowości, i to zarówno u osoby, która na to cierpi, jak i u tej, która cierpi dlatego, że podlega manipulującemu nią narcyzowi, np. przełożonemu. Niezależnie jednak od form – nieświadomiony i nieprzepracowany narcyzm

²⁷ P. Ide, *Manipulateurs. Les personnalités narcissiques: détecter, comprendre, agir*, Paris 2016, s. 297.

²⁸ *Kryteria diagnostyczne zaburzeń psychicznych DSM-5*, dz. cyt., s. 744.

niszczy więzi międzyludzkie. Jego źródłem jest autentyczny kult „ja”, choroba naszych czasów, co zarazem stanowi wyzwanie dla każdego człowieka, zwłaszcza rodziców, duszpasterzy, szkół, organów władzy publicznej do kształtowania takich postaw wśród dzieci i młodzieży, aby cechy „miłości idealnej” nie zakorzeniały się w latoroślach wchodzących w dorosłość i przygotowujących się do wzięcia odpowiedzialności za swoje dalsze życie. Zatem uwydatnia to też problem przykładów życia dawanych przez rodziców i wspierania rodzin w ich procesie wychowawczym i formacyjnym przez instytucje służebne, czyli Kościół i państwo. Brak właściwych wzorców, przyzwolenie na wszystko bez poczucia odpowiedzialności i jakiegokolwiek kontroli, a nawet nadzoru zachowań, sprzyja temu, że podejmowane decyzje nie są trwałe, a w konsekwencji mogą stać się przyczyną nieważności małżeństwa.

Bibliografia

Źródła

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*, zaktualizowany przekład na język polski, stan prawny na dzień 8 sierpnia 2023 r., Konferencja Episkopatu Polski, https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2015/11/Kodeks-Prawa-Kanonicznego_t%C5%82umaczenie_przyj%C4%99te-przez-KEP-na-stronie-KEP_17.08.2023-1.pdf (dostęp: 1.09.2023).
- Francesco PP., *Discorso ai membri della Comunità Cattolica Shalom* (4.10.2017), https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2017/september/documents/papa-francesco_20170904_comunita-cattolica-shalom.html (dostęp: 10.11.2023).

- Franciscus PP., Adhortatio apostolica Episcopis Presbyteris ac diaconis viris et mulieribus consecratis omnibusque christifidelibus laicis de Evangelio Nuntiando nostra aetate *Evangelii gaudium* (24.11.2013), AAS 105 (2013), s. 1019–1137; tekst polski: Ojciec święty Franciszek, *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium do biskupów prezbiterów i diakonów do osób konsekrowanych do wiernych świeckich o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie*, wyd. 2, Częstochowa 2014, s. 19–181.
- Franciscus PP., Adhortatio apostolica post-synodalis Episcopis Presbyteris Diaconis Personis Consecratis Christianis Coniugibus omnibus Christifidelibus de Amore in Familia *Amoris laetitia* (19.03.2016), AAS 108 (2016), s. 311–446; tekst polski: Ojciec święty Franciszek, *Posynodalna Adhortacja apostolska Amoris laetitia. O miłości w rodzinie*, tłum. Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej, Kraków 2016.
- Franciscus PP., Litterae encyclicae de communi domo colenda *Laudato si'* (24.05.2015), AAS 107 (2015), s. 847–945; tekst polski: Ojciec święty Franciszek, *Encyklika Laudato si' w trosce o wspólny dom*, Częstochowa 2015, s. 23–218.
- Franciszek, *Dzieci nigdy nie są „błędem”*. Audjencja generalna (8.04.2015), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 36 (2015), nr 5, s. 43–44.
- Franciszek, *Jezus a małżeństwo mężczyzny i kobiety*. Audjencja generalna (29.04.2015), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 36 (2015), nr 5, s. 47–48.
- Franciszek, *Przeciw materializmowi technokratycznemu. Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Akademii „Pro Vita”* (5.10.2017), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 38 (2017), nr 11, s. 9–10.
- Franciszek, *Uczmy się przepraszać i przebaczać sobie nawzajem. Spotkanie Papieża z parami narzeczonych w dniu św. Walentego: pytania młodych i odpowiedzi Papieża* (14.02.2014), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 35 (2014), nr 3–4, s. 17–20.
- Franciszek, *Wy, młodzi, jesteście Bożym teraz! Homilia podczas Mszy św. na zakończenie 34. ŚDM w Metro Park* (27.01.2019), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 40 (2019), nr 2, s. 31–33.

Wyroki Trybunału Roty Rzymskiej

- Dec. c. Defilippi z 8.07.2004 r., *Bermomen.*, 83/2004, *affirmative* (niepubl.).
- Dec. c. Monier z 28.11.2008 r., *Calaritana*, 177/2008, *affirmative* (niepubl.).
- Dec. c. Pinto z 13.06.2014 r., *Limeiren.*, 123/2014, *affirmative* (niepubl.).
- Dec. c. Salvatori z 11.10.2017 r., *Bratislaviens.*, 178/2017, *affirmative* (niepubl.).

Literatura

- Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne, *Kryteria diagnostyczne zaburzeń psychicznych DSM-5*, red. P. Gałęcki, M. Pilecki, J. Rymaszewska i in., wyd. pol. Wrocław 2019.
- Barbieri C., *Narcisismo: alcune riflessioni critiche sulle varie prospettive psichiatriche*, w: *Annales Doctrinae et Iurisprudentiae Canonicae*, t. VIII: *L'incapacità consensuale tra innovazione normativa e progresso scientifico (can. 1095, Mitis Iudex e DSM-5)*, Città del Vaticano 2019, s. 429–456.

- Fisichella R., *Il narcisismo. Prospettiva antropologica alla luce del recente Magistero*, w: *Annales Doctrinae et Iurisprudentiae Canonicae*, t. VIII: *L'incapacità consensuale tra innovazione normative e progresso scientifico (can. 1095, Mitis Iudex e DSM-5)*, Città del Vaticano 2019, s. 415–428.
- Gasiul H., *Psychologia osobowości. Nurty, teorie, koncepcje*, wyd. 3, Warszawa 2020.
- Ide P., *Manipulateurs. Les personnalités narcissiques: détecter, comprendre, agir*, Paris 2016.
- Ratzinger J., *Europa Benedykta w kryzysie kultur*, Częstochowa 2005.
- Sammassimo A., *Narcisismo e simulazione del consenso matrimoniale*, w: *Annales Doctrinae et Iurisprudentiae Canonicae*, t. VIII: *L'incapacità consensuale tra innovazione normative e progresso scientifico (can. 1095, Mitis Iudex e DSM-5)*, Città del Vaticano 2019, s. 457–476.
- Sproncel P., *Kultura tymczasowości jako wyzwanie dla duszpasterstwa Kościoła w świetle nauczania papieża Franciszka. Studium teologiczno-pastoralne*, Kraków 2022.
- Światowa Organizacja Zdrowia, *ICD-10. Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych*, rewizja dziesiąta, t. I, [b.m.w.] 2012.
- World Health Organization, *ICD-11. International Classification of Diseases for Mortality and Morbidity Statistics*, Eleventh Revision, Version: 01/2023.; <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http%3A%2F%2Fid.who.int%2Ficd%2Fentity%2F941859884> (dostęp: 10.11.2023).

Streszczenie

Wpływ narcyzmu na symulację zgody małżeńskiej w orzecznictwie Trybunału Roty Rzymskiej. Zarys problematyki

Współczesny człowiek często na pierwszym miejscu stawia własne *ego* i jego potrzeby. W związku z tym uwzględnia w swoich planach życiowych tylko to, co może przynieść mu korzyść, przyjemność i satysfakcję. Unika brania odpowiedzialności za innych, ale od innych wymaga odpowiedzialności za realizowanie własnych planów. Stąd wątpliwość budzi zdolność do podejmowania przez niego decyzji odpowiedzialnych i definitywnych. W kontekście małżeństwa wątpliwość taką budzi jego zdolność do wyrażenia szczerzej woli stworzenia wspólnoty (mężczyzny i kobiety) całego życia z inną osobą. Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie: czy i jaki wpływ na zdolność konsensualną do małżeństwa w sferze wolitywnej ma osobowość narcystyczna? Takie ujęcie problematyki znajdowało już rozstrzygnięcia w Rocie Rzymskiej, m.in. w procesach z tytułu symulacji częściowej zgody małżeńskiej, w których przyczyną aktu symulacyjnego okazywała się osobowość narcystyczna.

Summary

The impact of narcissism on the simulation of marriage consent in the jurisprudence of the Tribunal of the Roman Rota. An outline of the issues

Modern man often puts his own ego and his needs first. As a result, he includes in his life plans only what can bring him benefit, pleasure and satisfaction. He avoids taking responsibility for others, but demands responsibility from others to carry out their own plans. This casts doubt on the ability to make responsible and definitive decisions. In the context of marriage, such doubt is cast on its ability to express a sincere will to create a community (man and woman) of a whole life with another human being. The purpose of this article is to answer the question: whether and what effect does narcissistic personality have on the consensual ability to marriage in the volitional sphere? Such a treatment of the issue has already been resolved in the Roman Rota, including in trials for simulation of partial marriage consent, in which the cause of the simulation act turned out to be a narcissistic personality.